

JIM BENNETT

---

per Víctor Navarro, Amparo Salinas i Jesús Català

JIM BENNETT (BELFAST, 1947) ÉS AVUI DIA UNA REFERÈNCIA INDEFUGIBLE EN EL CAMP DE LA MUSEOLOGIA DE LA CIÈNCIA. BENNETT REPRESENTA LA CONFLUÈNCIA DE DUES TRADICIONS HABITUALMENT DIVORCIADES, LA DELS HISTORIADORS DE LA CIÈNCIA –ES TRACTA D’UN AUTOR AMB CONTRIBUCIONS DE RELLEU A LA HISTÒRIA DE LES MATEMÀTIQUES– I LA DELS GESTORS DE LES COL·LECCIONS I MUSEUS CIENTÍFICS. LA TASCA MÉS CONSPÍCUA DEL NOSTRE PERSONATGE HA ANAT, PRECISAMENT, PEL CAMÍ DE L’ACOSTAMENT D’AMB DUES TRADICIONS.

**«ELS CONSERVADORS ENCARA VEUEN ELS
HISTORIADORS COM PARÀSITS»**

Quan es veu per primera volta Jim Bennett –alt, prim, cabells rulls moderadament llargs i absolutament de la tonalitat de l’ermini hivernal–, hom no dubta: “Genuine English scholar”. Certament, el professor Bennett es formà a Cambridge, on va fer la seua tesi sota la direcció de Michael Hoskin, i on rebé la influència d’historiadors de la ciència que marcaren tota una època. També a Cambridge dugué endavant importants tasques professionals referides a la museologia, concretament va ocupar el càrrec de conservador al Wipple Museum of the History of Science. Avui, però, és a l’altra gran ciutat universitària anglesa: efectivament, és director del Museum of History of Science d’Oxford, el cèlebre Ashmolean Museum. Sent ara membre de la comunitat acadèmica d’Oxford i havent passat un bon grapat d’anys a la vora del Cam, sembla inevitable de fer l’apreciació adés esmentada, encara que no siga anglès, sinó irlandès de Belfast.

La formació acadèmica d’un historiador de la ciència sol ser sorprenent, per allò de la inexistència de programes de llicenciatura específics. Quina carrera va fer vostè a Cambridge?

Vaig arribar a Cambridge pensant de fer-me físic, i vaig ser admès efectivament en aquests estudis. Recorde que en primer curs vaig haver d’estudiar, és clar, assignatures com ara física general, química o matemàtiques. Ara bé, a Cambridge, com abans t’especialitzes, millor. Tens moltes possibilitats, un ventall realment molt ampli; en açò, hi ha molta generositat. Però com que has de triar ben prompte un tema d’estudi, et trobes obligat a ser conscient de la teua elecció des d’un primer moment. En principi, i malgrat no haver estat gaire brillant en els meus estudis en física, pensava en especialitats típiques, com ara l’òptica; però no vaig trigar a adonar-me que no era allò el que desitjava.

I en aquest punt, optà per la història de la ciència...

En efecte, vaig trobar més interessants altres qüestions al voltant de la física, altres aspectes... I així, en segon curs vaig prendre la decisió d’apartar-me de la línia d’especialització empresa. En aquest curs, m’ha-

via cridat molt l’atenció la qüestió dels procediments en ciència. Llavors, vaig començar a assistir a les classes del professor Hoskin, continuades per les d’altres historiadors i filòsofs. I vaig començar a disfrutar. Allò era un nou món que se m’estava oferint, el món de la història i de la filosofia de la ciència. Fou un alliberament personal. Em vaig adonar que era possible fer un acostament crític a la ciència. Evidentment, açò resultava molt alleujador respecte amb les meues primeres intencions en arribar-hi.

Per a qui coneix la nòmina d’especialistes en història de la ciència que eren aleshores a Cambridge, és fàcil d’imaginar un ambient així de suggeridor...

Certament, el departament funcionava amb l’esperit del suport mutu. Era molt xicotet, potser no s’ultrapassaren els vint estudiants. Açò permetia poc menys que fer classes particulars i direccions de tesis personalitzades, la qual cosa era emocionant i aterridora alhora.

La seua tesi, que generà posteriorment un llibre bastant celebrat, estigué dedicada a la contribució matemàtica del gran arquitecte anglès del segle XVII Christopher Wren, autor, entre altres obres, de la catedral londinenca de Sant Pau. Quines raons l’impulsaren a escollir aquest tema?

Després de prendre la decisió definitiva de fer el doctorat en història de la ciència, el professor Hoskin em va suggerir el tema. I era un bon tema. Em permetia estudiar històricament una vessant pràctica de les matemàtiques a l’època, la seua aplicació a l’arquitectura; i això m’obria la possibilitat d’analitzar com sentia Wren la seua activitat d’arquitecte. I no només des d’un punt de vista filosòfic, ans també des del tècnic i artístic: per entendre Wren, s’havia d’avaluar el seu treball com la plasmació arquitectònica de la ciència matemàtica. Amb aquestes premisses, era com podria arribar a entendre què era allò que feia Wren. Al cap i a la fi, i açò és el més important, els meus estudis sobre Wren, tot parant esment en la configuració de les seues habilitats tècniques i matemàtiques en la pràctica, m’han permès entendre d’una manera alternativa altres qüestions relacionades amb la ciència.

«VISC EN DOS MONS,
SIMULTÀNIAMENT,
I PUC APRECIAR QUE ELS
HISTORIADORS DE LA CIÈNCIA
NO CONEIXEN REALMENT
LES TASQUES PRÒPIES DELS
CONSERVADORS DE MUSEUS.»

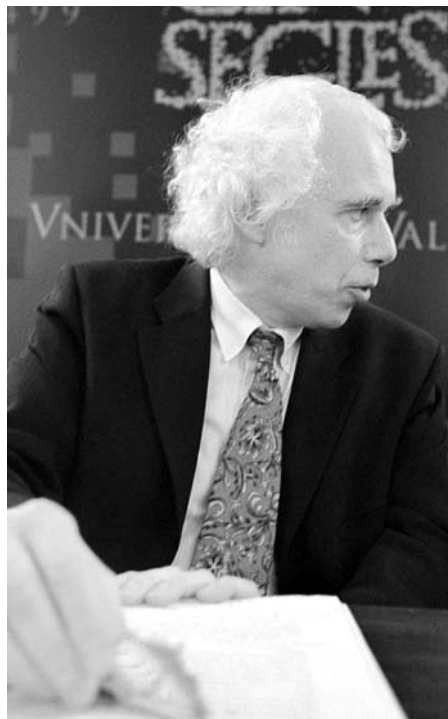
Centrem-nos més en la qüestió de les col·leccions. Després de la seua tesi, començà la seua dedicació professional al tema...

En realitat, primer vaig exercir durant un any com a professor d'història de la ciència a Aberdeen. Era un departament molt menut, però va ser una bona experiència. A l'any següent, vaig passar a exercir d'arxiver a la Royal Society, a Londres. Va ser una tasca forta, de revisió i catalogació d'un gran fons documental. L'acostament al món dels museus vingué just després d'això. Vaig acceptar un càrrec al museu marítim de Greenwich. Va ser una bona elecció. Mai no havia imaginat que podria optar a un lloc així; pensava que era necessària una formació específica de conservador, a més de demostrar una perícia i una experiència professionals sobre el tema. Tot això ho vaig assolir durant el dia a dia.

Així doncs, podem considerar-lo un conservador de museus —entendrem d'ara endavant el terme en una concepció ampla de gestor museístic— autodidacta.

Sí, evidentment. I aquesta situació em va fer conèixer el món de la gestió dels museus d'una manera molt viva. Com a conservador, necessitava saber del món del magatzem, dels subhastadors, dels col·leccionistes... I no sols com a proveïdors, també com a públic. Si vols gaudir d'un mínim de crèdit en el món acadèmic dels conservadors, has d'arribar a un cert domini d'aquestes qüestions. De totes les maneres, jo tampoc vaig deixar de ser un historiador de la ciència. D'aquesta manera, vaig viure i visc en dos mons, simultàniament, i puc apreciar que els historiadors de la ciència no coneixen realment les tasques pròpies dels conservadors de museus. Dos mons separats, amb una separació, a més, institucionalitzada.

La pregunta que teníem preparada sembla ara trivial. Així i tot, la formularem: Conservadors i historiadors

«ELS CONSERVADORS HAURIEN D'ESTABLIR COMUNICACIÓ AMB ELS CIENTÍFICS.»

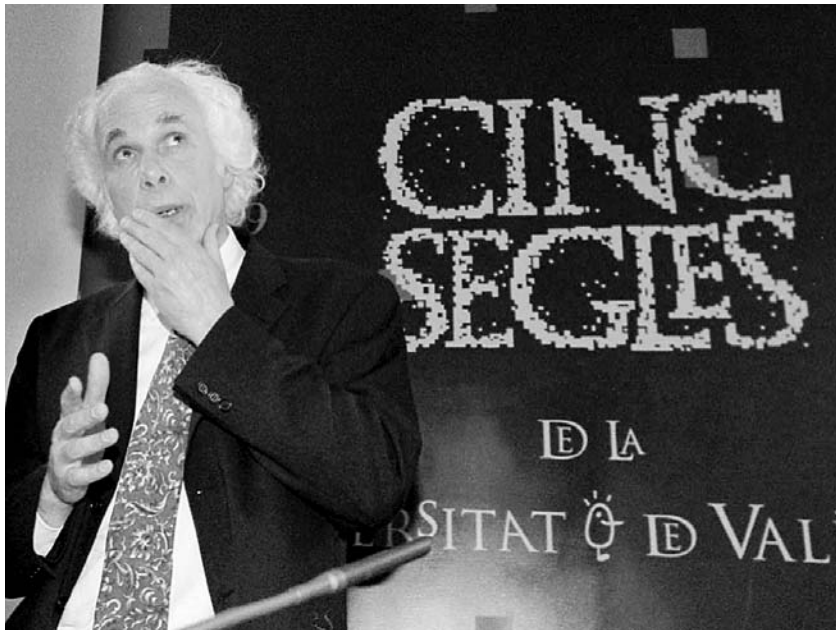
de la ciència: una o dues comunitats?

Dues comunitats, sens dubte. Però puc afegir al respecte coses que trobe interessants. La dualitat de comunitats continua essent un problema. Durant molts anys, els conservadors d'objectes científics plantejaven queixes sobre la seua relació poc fluida amb els historiadors de la ciència. Els historiadors no feien massa cas; estaven molt ocupats, treballant amb ganes, publicant molt i tractant d'inserir els esmentats objectes en el desenvolupament de la història de la ciència. I ara, ambdues comunitats continuen tan separades... Sembla que els conservadors encara no han superat el veure els historiadors com una mena de llèmenes. I malgrat tot, pense que resulta, en part, lògic i fins i tot just. Funcions bàsiques del conservador, com ara la gestió de col·leccions, la creació de pautes d'exposició o la generació

de noves experiències no han tingut l'impacte esperat en la difusió de la història de la ciència. Els museus són cada vegada més atractius, i es mostren també més orientats cap a la formació científica dels visitants, però d'una manera massa tradicional. La ciència no es presenta des d'un punt de vista crític —el típic de la història de la ciència—, potser també perquè els conservadors han estat massa enfeïnats i no han pogut plantejar-se aquesta vessant crítica, encara que hagen tingut oportunitats de plantejar-se-la. Les responsabilitats, per tant, són compartides.

Com fer entendre a la comunitat científica la importància museística i historiogràfica, per exemple, dels instruments obsolets, considerats vulgars i lletjos, que s'acumulen als magatzems dels centres de recerca?

Es difícil convèncer els científics de la importància dels instruments, del fet que puguem interessar altres persones i que la millor cosa que poden fer és cedir-los a un museu. Els conservadors haurien d'establir comunicació amb els científics. Els instruments repre-

«ÉS IMPORTANT QUE
ELS CIENTÍFICS
PRENGUEN
CONSCIÈNCIA QUE EL
MUSEU ÉS EL LLOC ON
HA D'ARRIBAR UN
INSTRUMENT CIENTÍFIC
FORA D'ÚS. NO ÉS
IMPORTANT QUE NO
SIGA UN OBJECTE
"MAGNÍFIC"; L'INTERÈS
DE LA HISTÒRIA SE
CENTRA EN L'ACTIVITAT
DEL DIA A DIA.»

senten una imatge de la pràctica científica, i cal preservar aquest registre del quefer quotidià, important per a la història de la ciència. Quan els centres d'investigació es desfan d'un objecte, potser s'està perdent una part d'aquesta història. Per això, és important que els científics prenguen consciència que el museu és el lloc on ha d'arribar un instrument científic fora d'ús. No és important que no siga un objecte "magnífic"; l'interès de la història se centra, ja ho hem dit, en l'activitat del dia a dia. A més, qui pot saber anticipadament si tal objecte serà o no valuós en el futur?

Estem d'acord. Ara bé, no podem deixar de banda el problema de la preservació dels instruments. Un problema que podríem qualificar de logístic, però que resulta molt greu perquè els espais són reduïts als centres d'investigació i als museus mateixos. Sembla impossible conservar tots els instruments.

Cal establir, sens dubte, unes pautes o normes respecte a què cal conservar. Ho conservem tot? També els objectes que no es poden emmagatzemar per la seua grandària? Aquest dilema es pot resoldre, al meu parer, tractant de fer veure als científics la finalitat concreta de cada museu. És cert que els laboratoris cada volta tenen més objectes i acaba per faltar l'espai. Conservar molts instruments és també un greu problema quan es planteja un trasllat. Per això, resulta necessària l'habilitació de llocs, els museus, on es centralitze la recollida del material fora d'ús, on es

facen les tasques de catalogació i, eventualment, procedir a exposar-lo. Per fer tot això, cal implicar-hi la comunitat científica i requerir-ne la col·laboració.

Els instruments són importants per a la història de la ciència, però els museus han d'enllaçar-los amb el públic.

És missió del museu exposar amb saviesa l'objecte i comunicar quin ús se'n va fer. No es pot permetre convertir-lo en una caixa negra, en una entitat avorrida. Aquesta capacitat ha de mostrar-la qualsevol conservador.

Malgrat tot, sembla que els objectes no troben lloc quan, seguint certes modes bastant esteses, les sales d'exposició dels museus es transformen en escenaris de disseny que representen la ciència contemporània.

Quan passa això, i les sales preexistents exhibien objectes, s'hi produeixen importants controvèrsies. Pense que actuant així, els museus no compleixen amb els seus deures. Sembla que els conservadors troben moltes dificultats per a interessar el públic per l'explicació dels instruments. Canviar el tipus d'exposició i retirar les col·leccions, els proporciona certa sensació de control: poden refer completament una sala i transformar-la en un entorn didàctic atractiu, sense cap restricció. Com si construïent un espai així pogueren deixar de banda el compromís entre conservar i exposar. Hi ha una obligació amb el públic que

s'ha de complir: s'ha ajuntat una col·lecció i s'ha d'exhibir. Per a què, si no, es reuneixen i conserven col·leccions? Quina classe de museu ens resta quan retirem de les sales les col·leccions i se substitueixen per "espais didàctics"? Aquesta manera d'actuar posa en qüestió la mateixa raó d'ésser del museu. No trobe gaire sentit a l'afany, per part dels gestors, de controlar totes les experiències que tenen lloc al museu. De fet, crec que resulta positiu que el visitant s'acare directament amb l'instrument o objecte científic; opine que hem de confiar més en la capacitat estimuladora de l'objecte mateix. De la interacció entre el visitant i l'objecte poden esdevenir multitud de reaccions; l'acostament a l'objecte és personal, i en pot resultar apreciat de mil maneres, tot satisfent les expectatives més variades. En aquest cas, el museu només ha d'aportar un ambient i un suport raonables –pensem en les etiquetes– a l'exposició de l'objecte.

Té sentit la reivindicació d'una funció cultural autònoma per als museus de ciència, en oposició a altres tipus de museus?

Si bé és cert que els museus de ciència desenvolupen una funció particular, jo crec que haurien de romandre integrats a la comunitat museística general. Es pot aprendre molt dels altres tipus de museus: des de com fer l'exposició fins a les tècniques didàctiques. Els museus de ciència han de ser autònoms, però sense imposar cap limitació en la seua relació amb els altres museus. Tenen una responsabilitat especial, és cert, pel fet que la ciència comporta una experiència particular: comencem a conèixer-la a l'escola i podem continuar aprenent-la fins acabar els estudis a la universitat. Aquest fet obliga a proporcionar al públic una forma de contacte diferent amb la ciència, i això és tasca específica del museu.

En quin sentit parla vostè d'un contacte diferent?

Creo que és possible copsar l'interès de la gent per la ciència fora de l'estricta investigació científica, sense la necessitat de prendre la gent com a subjecte passiu i totalment receptiu. La persona que s'acosta amb

gust a la ciència, no mostra forçosament desitjos d'esdevenir un científic. La fórmula més natural d'acostar la ciència al públic és mitjançant la història. Ensenyar a la gent com s'ha desenvolupat la ciència en el passat, fent-li notar aspectes que no li resulten indiferents, com ara les circumstàncies econòmiques, polítiques i socials concretes, permet evitar confrontar-la unilateralment amb la natura i l'estat actual de la investigació científica.

Precisament entre molts dels científics que a hores d'ara porten endavant la investigació científica a Espanya s'ha estès una percepció d'absència de passat, de ser pioners. Això deriva probablement del retard en la normalització de la pràctica científica al nostre país, que al seu torn ha dificultat la consolidació d'un espai cultural per a la ciència. La situació al món britànic, imaginem, deu ser diferent...

No imagineu tant. La ciència britànica té també dificultats per popularitzar-se. No resulta gaire *chic*, a diferència de l'acostament a la cultura artística. Les coses, doncs, no em semblen del tot diferents a com les assenyalau en el cas d'Espanya. És veritat que en alguns sectors es detecta certa proximitat a la ciència; potser allà ciència i cultura s'associen amb més facilitat, però el funcionament a l'àmbit polític crec que és semblant, encara que els reptes no ho siguin. Quant a l'actitud dels in-

vestigadors, crec que seria saludable considerar-se, senzillament, una generació més en el curs de la investigació científica. Ja fora de l'àmbit científic, he pogut observar que, en algunes exposicions sobre ciència, la gent interpretava la història de la ciència no com una part del seu propi passat, sinó com quelcom relatiu a un món diferent del nostre. De fet, el públic britànic continua interpretant la investigació científica com una aventura, però no la integra ni la relaciona, ni tan sols amb la pròpia natura. Tot açò no sembla correlacionat amb circumstàncies econòmiques ni culturals particularment adverses, i em fa pensar com de positiva seria la integració en el sistema educatiu del coneixement del passat i de la seua continuïtat en el present.

**«RESULTA NECESSÀRIA
L'HABILITACIÓ DE LLOCS ON ES
CENTRALITZE LA RECOLLIDA
DEL MATERIAL FORA D'ÚS,
ON ES FACEN LES TASQUES
DE CATALOGACIÓ I, EVENTUALMENT,
PROCEDIR A EXPOSAR-LO.»**